

XEVI CAMPRUBÍ

«Al XVII, el poble esperava la premsa amb avidesa»

L'historiador Xevi Camprubí, que va ser redactor d'EL TEMPS, publica 'La premsa a Catalunya durant la guerra de Successió', una lliçó sorprenent sobre l'interès que despertaven les gasetes i relacions als segles XVII i XVIII.

*Entrevista d'Àlex Milián
Fotografies de Jordi Play*

Acota el títol a la guerra de Successió a Catalunya, però en el llibre fa una introducció molt didàctica del moment de la premsa a tot Europa —i també aquí— durant el segle XVII.

—El període de la guerra de Successió és el moment de què es conserven més notícies de tota l'època moderna, però no és l'únic: de la guerra dels Segadors també hi va haver molta producció i a la Gran

Guerra Turca, que és als anys vuitanta del segle XVIII. Calia posar en antecedents el lector de quan neix la premsa i com es desenvolupa fins a la guerra de Successió, bàsicament per entendre que no era flor d'un dia sinó que els impressors tenien un bagatge i els lectors ja estaven avesats a consumir-ne. No diria que el públic estava alfabetitzat però sí que era culturalment receptiu a la premsa. I més que receptiu es podria dir àvid, perquè, quan es

produeix el setge de Viena de 1683, comparativament era com l'amenaça terrorista actual —els musulmans que envaeixen el cristianisme—, la gent estava pendent del que passava a Viena i és espectacular l'interès: fins i tot, al setge de Buda, el 1686, hi van anar catalans... esperonats pel papa de Roma!

—Vol dir que tenien els barcelonins, si més no, tenien l'hàbit de llegir o rebre notícies...

→

→ —Sí, i la curiositat. Com sabem que la Catalunya d'aquell moment era molt rural, de vegades pensem que el món d'aquella gent no anava més enllà del poble del costat, i no és així. A les notícies que rebien per les gasetes hi havia notícies de Varsòvia, de Constantinoble, d'Hamburg, i ja no diguem les principals capitals: Londres, París o Amsterdam.

—I això es dirigia a un públic molt minoritari?

—Malauradament no puc parlar de tiratges precisos perquè no he trobat una documentació que ho demostrï, però es pot arribar a inferir. Hi ha una qüestió de rendibilitat. Cal tenir en compte que això era un producte eminentment comercial, almenys a Catalunya. En altres llocs la premsa va néixer com un producte oficial...

—Premsa d'Estat?

—Sí, aquí, al principi era un producte eminentment comercial i defensat per les constitucions catalanes que garantien el lliure comerç. Aquí tots els impressors que volien ho feien. Hi ha moments que hi havia fins a quatre o cinc impressors que publicaven.

—I, per tant, tenien un preu.

—Sí, però el preu era molt assequible. Una gaset costava dos o tres diners, que era l'equivalent al preu de mig quilo de cebes —segons una tarifa de productes de l'època—. Era un producte potencialment assequible per a pràcticament tothom —classe treballadora inclosa— i es venia —i això està documentat— al carrer al costat d'altres productes de l'anomenada literatura de cordill: romanços, goigs... literatura po-

pular. Tenien la mateixa extensió [i doblega un full pel mig].

—Per entendre'ns, un Din A-4 doblegat. Per tant, quatre pàgines.

—Sí, no exactament, però una mida semblant. No podria dir quanta gent ho podia llegir però jo crec que molta. Perquè, a més, hi ha factors afegits, com la lectura als cafès, que està demostrat que a Barcelona, a finals de XVII, funcionaven. Barcelona, i com Barcelona d'altres ciutats en aquell moment, era una ciutat molt europea i les modes tenien importància, tant en el vestir com en el fumar en pipa o en els cafès.

—I es llegia als cafès perquè l'alfabetització era escassa...

—Això és el que ens pensem i el que tradicionalment els historiadors han establert: que a Catalunya, durant els segles XVII i XVIII, la població era massivament analfabeta. Això és sobretot conseqüència de la metodologia, que s'aplica sobretot a finals del XVIII, quan s'exigeix als notaris que el qui testa, signi. A partir d'aquí hi ha estudis sobre quants firmen i quants, no, i establir així el percentatge dels alfabetitzats. Això exclou la gent que no testa. I hi ha una cosa important, que han posat de relleu historiadors de l'educació: una cosa és saber llegir i una altra, saber escriure. I no perquè no sàpigues escriure, això implica necessàriament que no sàpigues llegir. Una altra prova que hi havia més gent que sabia llegir que no ens pensem és que en ambients rurals, hi havia una presència bastant generalitzada del *mestre de minyons*, que era un professor —de vegades clergues i de vegades estudiants— que ensenyaven a escriure, llegir i comptar, a més d'adoctrinar-los en la fe cristiana.

—Educació pública?

—El mestre de minyons era pagat, gairebé sempre, amb diner públic —i quan dic diner públic vull dir el diner que recapta el comú del poble—. I és fantàstic, perquè fins i tot en temps de guerra, quan els pobles estan més escanyats econòmicament, es continua pagant al mestre de minyons.

«Els “mestres de minyons” els pagaven sempre amb diner públic recaptat pel comú del poble»

—Als arxius catalans s'han conservat 550 fulls editats entre 1701 i 1714. Són tots editats a Barcelona?

—Entre la guerra dels Segadors, 1652, i fins al 1726 —on tallo la investigació perquè és quan mor l'impressor Figueró— n'hi vaig identificar, als arxius catalans d'accés públic, 1.493...

—Títols?

—1.493 fulls diferents. I entre el 1701 i 1714, 550 fulls.

—Això era tot editat a Barcelona?

—Pràcticament. Hi ha alguns que estan fets a Girona però molt poquets. Són els que es van publicar coincidint amb el setge de Girona de 1684 (guerra de les Reunions). Hi ha una relació molt interessant que es va fer a Girona durant el setge i després es va imprimir aquí. Per-

«La finalitat de la premsa de l'època és propaganda pura. En una guerra, la primera víctima és la veritat»

de Lleida, el 1707. Hi havia un filtratge dels mateixos editors o censura?

—No. És perquè la finalitat de la premsa en aquesta època és propaganda pura. En l'origen de la notícia, el que ha escrit allò té una finalitat clarament d'intentar intervenir en l'evolució del conflicte. Fer creure que en un determinat lloc s'està guanyant la guerra quan en realitat s'està perdent és bàsic. I no és d'aquesta època. Crec que va ser Napoleó qui va dir que, en una guerra, el primer que maten és la veritat. S'ha d'anar amb molt de compte amb el que diuen i les dades que donen.

—El *Diario del Sitio...* va ser el primer exemple a Catalunya d'un model de premsa d'Estat.

—Sí, quan arriba l'Arxiduc a Barcelona nomena impressor reial Rafael Figueró, però més que una decisió de l'Arxiduc és una petició que fa l'impressor. L'impressor buscava el benefici propi i ser impressor reial li reportava prestigi i feina. Dintre d'aquests beneficis de l'Arxiduc hi havia també un privilegi per imprimir gasetes en exclusiva. A partir d'aquí torna a sortir la *Gazeta de Barcelona*. Però no és una premsa oficial. L'Arxiduc volia arribar a Madrid perquè allà hi havia les estructures d'Estat creades —els Consejos, etc.—, i l'estada a Barcelona havia de ser temporal. Per això a Barcelona no crea unes estructures i no tenia un departament de comunicació, per dir-ho d'alguna manera. En canvi, quan marxen els aliats i la Junta de Braços de Barcelona decideix continuar la guerra, es creen una sèrie de subjunes. Una en concret, la subjunta de política, que diu clarament que dóna permís a Rafael Figueró per imprimir la *Gazeta* “creada, ideada i manada per dita Junta”.

És la mateixa junta la que, des de l'interior de l'Estat, decideix que s'imprimeixi la *Gazeta* i s'utilitzi per propaganda. Aquesta és l'única vegada que funciona una mena de premsa d'Estat. ●

què això circulava i un impressor d'aquí ho reimprimia i ho venia.

—Però n'hi ha que es venen a Barcelona però estan fetes a Saragossa o València.

—Hi havia dos tipus de premsa: les gasetes i les relacions. Les gasetes era un recull de notícies que venien d'Europa. El títol podia ser *Gazeta de Barcelona* o *Noticias verdaderas venidas a Barcelona por el correo de Francia*, i era un recull de notícies de totes les ciutats —Viena, Amsterdam, París, etc.— i en l'últim lloc s'afegia una notícia del lloc de publicació, per exemple Saragossa. Quan aquella gaseta es reimprimia a Barcelona, se li afegia al final una notícia de Barcelona.

—Ha explicat la gaseta. Què són les relacions?

—Les Gasetes eren periòdiques; les relacions, no. Si passava alguna cosa i algú enviava una carta o un militar, des del front, feia una relació del que havia passat...

—Una batalla de la Gran Guerra Turca, per exemple?

—Molt bé. Hi ha un cas concret del setge de Viena que és un paio de Barcelona que rep una carta del seu germà, que viu a Viena i li explica què ha passat. Aquell ho porta a l'impressor i aquest ho publica. Per tant, no eren periòdiques i eren monotemàtiques.

—Constata que “la premsa tendia a tractar només d'aquells esdeveniments que eren favorables a la causa del rei Carles III” i no es troba notícia de la derrota d'Almansa o la caiguda